

Uitgescheurde plaatjes

Ik geef les op een mbo. Een mbo/entree opleiding met 4 richtingen: verkoop-retail, horeca, zorg en techniek. Dit mbo heeft de verplichting om studenten van alle niveaus met de meest uiteenlopende voorgeschiedenissen aan te nemen. De studenten van dit mbo variëren in leeftijden tussen de 16 en 35 jaar en komen van 32 verschillende geboortegronden. Een mbo met leerlingen met grote verschillen in vooropleidingen, van geen enkele schoolervaring tot veel schoolervaring maar de Nederlandse taal nog niet machtig.

Twee van mijn studenten, Mo en Filippe, beide geboren in Eritrea volgen bij mij creatieve lessen die onderdeel zijn van de opleiding verkoop-retail. Het gaat om studenten die voor het eerst toegang hebben tot school en boeken. Studenten die dagelijks nieuwe woorden, begrippen en beelden voorgeschoteld krijgen. Studenten die graag willen leren, studenten die vooral willen weten, *waarom*? Deze twee studenten vroegen mij tijdens een van de creatieve lessen: “Mevrouw Maaïke, waarom wilt u dat wij deze foto’s bekijken? Deze vraag werd gesteld tijdens een van mijn creatieve lessen, een les die onder andere de mogelijkheid geeft tot het inkijken van verschillende kunstboeken.

Eén uur na deze specifieke les heb ik een aantal foto’s uit het boek *America and other work* van Andres Serrano gescheurd. Deze daad van *mijn* censuur (het weghouden of weghalen van informatie), roept sindsdien twijfel bij mij op. Ik wil nu op zoek gaan naar antwoorden op de vraag: Hoe kan ik kunsteducatie inzetten op een manier waardoor mijn multiculturele studenten zich uitgedaagd voelen om vrij te mogen denken. Wat mag ik laten zien en wat mag of *moet* ik (voorlopig) achterhouden om mijn studenten *veilig* de dialoog met de wereld te laten aangaan? (Biesta, 2020)

Andres Serrano is voor mij dé kunstenaar (hij wil geen fotograaf genoemd worden) die met zijn portretten in het boek *America and other work* de metafoor is voor mijn zoektocht naar de juiste manier om kunst te onderwijzen en dan vooral welke kunst hiervoor dan in aanmerking kan of mag komen, zonder de veiligheid van mijn studenten uit 32 verschillende landen uit het oog te verliezen. Andres Serrano is een kunstenaar die de menselijke werkelijkheid in al zijn diversiteit en vanuit verschillende standpunten laat zien.

Zijn portretfoto’s zijn voor mij een privé inkijkje in de ontmoetingen die hij met al zijn geportretteerden heeft gehad. Ieder portret, of het nu een zwerver uit Brussel, een sekswerker, een blinde republikein of een bekende popster is, krijgt even een podium waarop hij of zij met respect mag stralen. Alle portretten zijn naar mijn idee met dezelfde oprechte nieuwsgierigheid naar deze personen gemaakt. Hij laat ze allemaal trots de wereld inkijken. (Serrano, 2004).

Het boek *America and other work* van Serrano confronteert mij in alle facetten met de uitdaging waarmee een (kunst) docent te maken krijgt. De uitdaging om keuzes te maken in het aanbod van beelden en tegen studenten te zeggen: “Kijk dit is iets waarvan ik denk dat het goed, belangrijk, betekenisvol voor jou is om aandacht aan te besteden (Biesta, 2020, pag 27). Het

boek *America and other work* van Serrano, laat mij zien dat ik de hoofdstukken *America* en *The interpretation of dreams* inderdaad de moeite waard vind voor mijn studenten om aandacht aan te besteden, maar dat ik het hoofdstuk *A history of seks* op dit moment voor een deel van mijn doelgroep te belastend vind om naar te kijken. Duidelijk is dat het hoofdstuk *the Klan* (over de Ku Klux Klan), niet als propaganda is bedoeld. Serrano doet hier een beroep op ons empathisch vermogen. Hij laat hier juist een ander standpunt, een andere invalshoek zien. Serrano geeft zelfs een waarschuwing in zijn boek dat het hoofdstuk *The Morgue als* choquerend kan worden ervaren. De waarschuwing bestaat uit een witte band in het boek, een soort van zelf aangebrachte censurbalk die je de keuze geeft om dit gedeelte van het boek wel of niet te bekijken.

Noreena Hertz, een Britse econoom onderzoekt in haar boek, *De eenzame Eeuw*, de eenzaamheids crisis die volgens haar vooral mogelijk wordt gemaakt door onze smartphones. Ze ziet de digitale afleiding een steeds groter probleem worden. De smartphones fragmenteren onze aandacht en helpen ons niet echt bij het ontwikkelen van ons empathische vermogen (Hertz, 2020)

Voor mijn multiculturele mbo-studenten is de smartphone echter vaak een zegen en vaak ook een uitkomst bij praktische zaken. Taal kan opgezocht en vertaald worden, rekeningen kunnen worden betaald, de duo (studiefinanciering) kan gemaïld worden en talige misverstanden kunnen eerder worden getackeld. Aan de andere kant wordt het leren van taal zeker niet bevorderd door alleen een vertaalapp te gebruiken, wordt het empathisch vermogen minder uitgedaagd en wordt contact maken in deze voor velen nieuwe (digitale) wereld juist nog moeilijker. Waarbij bedacht moet worden dat bij Herz eenzaamheid niet alleen het gemis van vrienden of familie betekent maar ook het niet gezien en/of gehoord worden. (Hertz, 2020)

Gezien en gehoord willen worden, door kunst onderwezen willen worden, kunst laten helpen bij het mogen en leren begrijpen van een voor velen nieuwe, westerse wereld. Ons empathisch vermogen mogen blijven ontwikkelen. Jezelf ook leren te verplaatsen in de denkwereld van de vijand of van je nieuwe buurvrouw. Het is de kunst om de *Kunst* ruimte te laten maken in de hoofden van leerlingen. De studenten leren, hun aandacht te verdelen tussen digitale en fysieke aandacht. Hulp krijgen bij de selectie van alle (kunst)beelden die er via sociale media binnenkomen. Een foto uit een kunstboek scheuren om je leerlingen te beschermen en tegelijkertijd weten dat het gemiddeld aantal keren dat we op onze telefoon kijken tweehonderdeenentwintig keer per dag is. (Hertz, 2020) Tweehonderdeenentwintig keer toegang, zonder waarschuwing, tot alle beelden die je maar kan bedenken, dus ook beelden zoals uit het boek *America and other work* van Serrano.

Een waarschuwing, iets weglaten, achterhouden, een bladzijde uit een boek scheuren, een ongehoorzaam gebaar om aan iets wel of geen aandacht te besteden?

Welke vrijheden sta ik mezelf toe om beelden te laten zien die naar mijn idee de aandacht verdienen. Welk didactisch spel mag ik spelen wat niet alleen voor mijn studenten maar ook voor mijn collega's behapbaar is.

Samen sta ik met een student, geboortegrond Senegal, te kijken naar een van de ontmoetingen die Serrano zo krachtig heeft verbeeld in zijn fotoboek *America and other work*. Een zwarte man, gekleed in een Ku Klux Klan outfit met een puntmutskap op maar die wel zijn gezicht vrijlaat. Een zwarte man met de meest innemende, ondeugende en trotse glimlach die je maar kan bedenken. Dan stapt een collega mijn leslokaal binnen, ziet een tafereel wat hij niet direct kan plaatsen en wat wellicht niet helemaal past binnen het bestaande onderwijsplan om studenten zo efficiënt mogelijk klaar te stomen voor het bedrijfsleven. Hij kijkt naar een ontmoeting van nieuwsgierigheid en twijfel, een didactisch spel wat ik probeer te spelen met mijn studenten. Atkinson zou dit een “event” een gebeurtenis ter bevordering van het leerproces kunnen noemen. Het spel van de ongehoorzaamheid als bron van engagement en experiment, Een pleidooi om buiten de lijntjes te denken en studenten aan te moedigen om onafhankelijke denkers te worden. Nieuwe inzichten te creëren die nieuwe vragen oproepen en om nieuwe manieren van onderwijs vragen. (Atkinson, 2017) Naar mijn idee ontstaat hier een ontmoeting tussen de theorieën van Atkinson en Biesta. Aangeven wat er bekeken kan/mag worden en dat als ongehoorzame gebeurtenis laten plaatsvinden. Wat is voor mijn studenten en collega’s wenselijke ongehoorzaamheid die kan leiden tot meer nieuwsgierigheid, avontuur, twijfel en empathie?

Terugkomende op mijn eerder gestelde vraag. Hoe kan ik kunsteducatie inzetten en toegankelijk maken op een manier waardoor mijn multiculturele studenten zich uitgedaagd voelen om vrij te mogen denken. Wat mag ik laten zien en wat mag of *moet* ik soms achterhouden om mijn studenten *veilig* de dialoog met de wereld te laten aangaan? (Biesta, 2020) en deze dialoog laten plaatsvinden met een gezonde dosis ongehoorzaamheid.

De ideeën van Biesta, Hertz en Atkinson hebben mij veel stof tot nadenken gegeven. Hoe kan ik een empathische, ongehoorzame dialoog aanbieden aan een doelgroep die extreem divers is? Serrano laat naar mijn idee door middel van zijn fotografie binnen *één* boek zien hoe moeilijk het is om de theorie van Biesta in praktijk te brengen binnen *één* klas. Vooral wanneer de samenstelling van de klas zo divers is en de groep te groot is om te differentiëren. Biesta en Hertz zijn naar mijn idee (tot nu toe), veelal westers georiënteerd. Mijn uitdaging, voor mijn doelgroep, is naar mijn idee dan ook om in eerste instantie verder te gaan zoeken naar aanbod van meer niet-westerse denkers in de kunst en de kunsteducatie. Wellicht zijn er meerdere of andere onderwijstheorieën te vinden die beter of een andere aansluiting hebben bij de diversiteit van mijn doelgroep

Kunst die de gevoelens van de multiculturele verschillen kan respecteren en samenbrengen. Kunst die samen met een gezonde dosis ongehoorzaamheid begrip en veiligheid kan borgen zodat ik niet langer bladzijden uit boeken hoeft te scheuren. Kunst die zeker ook weerstand mag oproepen, maar die daarbij geen belemmering mag zijn om je veilig te voelen, zowel in de fysieke als de digitale wereld. Een hele (uitdagende) klus dus nog.

Bronnenlijst

Atkinson, D. (2017) *The Force of Art, Disobedience and learning: Building a Life. Winter school – The living lexicon of artistic research*. Arnhem: ArtEZ

Biesta, G. (2020). *Door kunst onderwezen willen worden* (Tweede druk). ArtEZ Press.

Hertz, N. (2020). *De eenzame eeuw: het herstellen van menselijke contact in een wereld die steeds verder ontrafelt*. Uitgeverij Unieboek | Het Spectrum bv.

Serrano, A. (2004). *America and other work*. Uitgeverij Taschen.

Beeldmateriaal, (2004) samengesteld beeld van 4 foto's van Serrano, A. *America and other work*. Uitgeverij Taschen.

Maaïke van Esch,
Studentennummer: 4895584